
Profánní umění možná ani neexistuje. Rozhovor s Norbertem Schmidtem

---

Profánní umění možná ani neexistuje. Rozhovor s Norbertem Schmidtem

30. 5. 2011; autor: Marie Kohoutová, rubrika: Rozhovory & portréty

„Opravdové umění, pokud nemá být spotřebitelským zbožím okamžiku, nemůže vznikat bez vážných otázek a opravdového hledání a zápasu uvnitř člověka. Umělecký proces je možná určitým druhem spirituality, duchovní cestou člověka... Umění je kultura kladení otázek, pochybování, určitě i kultura zdravé provokace, ale i kultura naděje. Na druhou stranu: explicitní náboženská není zárukou kvalitního umění,“ říká Ing. arch. Mgr. Norbert Schmidt, architekt a redaktor revue *Salve*, o vztahu teologie, architektury a umění, který od roku 2009 působí také jako vedoucí Centra teologie a umění při Katolické teologické fakultě UK v Praze.

Jedním z prvořadých cílů, které si klade CTU, je vytvoření mezioborové diskusní platformy na ose „umění-kultura-náboženství.“ Znamená to, že u nás takový prostor pro zasvěcenou diskusi o těchto otázkách chybí nebo si ji představujete jinak?

Ano, tak jsme to před pěti roky cítili. Chyběl nám nějaký pevnější rámec, v kterém by se otázky po vztahu současného umění a spirituality mohly kontinuálně klást. Samozřejmě, že tu máme výborné jednotlivce a i instituce, které se těchto otázek sem tam dotknou, ale postrádali jsme mimo jiné znalost a přímou zkušenost toho, jak se o těchto věcech přemýšlí u našich sousedů. S profesorem Rethmannem, s kterým jsme centrum v roce 2007 založili, jsme měli od začátku jasnou představu, že musí jít o opravdový dialog, na jedné straně opravdových prvotřídních teologů a na druhé opravdových prvotřídních umělců. To, čemu se dnes říká „současné křesťanské umění“ - z jistého hlediska velice problematický pojem - tedy necháváme principiálně trochu stranou našeho zájmu.

Norbert Schmidt, vedoucí Centra teologie a umění při Katolické teologické fakultě UK, foto Tomáš Balej

Proto se i naše centrum jmenuje Centrum teologie a umění, a ne například centrum teologie umění nebo centrum křesťanského umění.

Řekl jste, že Vám chyběl kontakt se zahraničím. S kterými zahraničními institucemi se vám ho podařilo navázat?

Naše aktivity se zrodily v okruhu dominikánského teologického časopisu *Salve*, který vede současný pražský arcibiskup. A v okruhu pražské Akademické farnosti u Nejsv. Salvátora. Na obou místech je rozhlížení se i mimo český kontext samozřejmostí. Důležité setkání bylo jistě to s Prof. Mennekesem, který založil v Kolíně nad Rýnem svou dnes již legendární Stanici umění sv. Petra. Tam hostil takové světové umělce jako Anishe Kapoora, Cindy Shermannovou, Jamese Lee Byarse či Eduarda Chillidu. S panem Dr. Walterem Zahnerem z mnichovské DG jsme připravili a vydali v nakladatelství Triáda výbor z uměnovědných textů Romana Guardiniho *O podstatě uměleckého díla*. K tisku se chystá ve spolupráci s kolínským muzeem Kolumba české a zároveň německé vydání sborníku o tomto zcela ojedinělém muzeu, jehož budovu navrhl Peter Zumthor. Rovněž tak v pařížském Collège des Bernardins jsme navrhli a pomohli zorganizovat rozsáhlé debaťní setkání nad otázkami předávání paměti nejen v postkomunistické společnosti. Nově jsme v kontaktu i se zajímavými lidmi z Rakouska...

Musím ale říci, že nám nejde o množství různorodých jmen osobností a institucí. Akcí děláme spíš méně. Snažíme se totiž navázat dlouhodobější spolupráci tam, kde cítíme, že se jde do hloubky. Některé kontakty se dokonce díky této

„metodice“ přerodily do opravdových přátelství. A jsem velice rád, že i vedení Katolické teologické fakulty tento „mnišský“ způsob naší práce podporuje.

Spolupracujete i s českými institucemi?

Jistě, vedle pražské Akademické farnosti nyní například velice úzce spolupracujeme s dominikány a podporujeme nový projekt *Dominikánská 8*, místo vzdělání a kultury při klášteře sv. Jiljí. V prostorách krásného barokního refektáře v samém centru Prahy bychom rádi pokračovali především v debatách nad zajímavými aktuálními knihami a literaturou. Připravujeme i dvě konference o sakrální architektuře, které se částečně odehrají zde a částečně v prostorách naší fakulty. Tyto a další aktivity budou nabídnuty i studentům v rámci nového povinně volitelného předmětu, cyklu výběrových přednášek s názvem *Kontexty teologie*.

Jaké závažné procesy na zmíněné ose umění, kultury a náboženství se v současnosti odehrávají?

V rovině teoretické bych rád zmínil především posun v hodnocení celého umění 20. století, které bylo vnímáno donedávna skoro jen optikou sekularizační teorie a jeho náboženské stránky se vytěšňovaly. Zlom nastal až v osmdesátých letech, kdy reinterpretaci započala výstava Wielanda Schmieda *Zeichen des Glaubens - Geist der Avantgarde*. Po ní následovalo několik desítek dalších přehlídek a publikací. Jedna z posledních opravdu velkých událostí týkajících se tohoto tématu byla výstava v pařížském Centre Pompidou s názvem *Traces du Sacré* v roce 2008. Náboženství, či možná přesněji různé druhy hlubší či mělčí spirituality byly totiž podstatnou součástí tvorby předních umělců té doby. Dílo takového Josepha Beuyse je bez těchto kořenů dokonce skoro nepochopitelné. Umění samozřejmě nastavuje zrcadlo dobovým událostem, takže po 11. září najdeme i zde více příkladů reflexe vztahu náboženství, společnost a násilí.

V praktické rovině se mi zdá, že přece jen pomalu – pro někoho určitě příliš pomalu - začíná převažovat přesvědčení, že pro církev je důležitější vysoká kvalita uměleckých či architektonických děl, než snění o nějakém novém gotickém, nazarénském, či beuronském umění. Tyto umělé pokusy totiž vždycky ztroskotaly.

Projevují se v současném umění i reflexe extremismu, závislosti či náboženské manipulace?

Abych nemluvil jen o terorismu a islamistech, tak bych jako jeden příklad za mnohé uvedl novou výstavu v Muzeu umění kolínského arcidiecéze Kolumba, která nese název *Noli me tangere! Nedotýkej se mě!* Je to biblický citát, slova, kterými se vzkříšený Kristus obrací k Máří Magdaleně. V této výstavě jde o celou škálu mezilidských vztahů. Do tohoto kontextu v několika dílech zaznívá i téma zneužívání menších těmi většími, bolestné téma zneužívání dětí kněžími v katolické církvi, které minulý rok tak otřáslo právě Německem. Kde manipulace lidmi vůbec začíná? Co ji umožňuje? Jak se bránit? Jaké jsou její skryté motivy? Kolik distance potřebuje každý opravdový vztah? Tyto a podobné otázky procházejí celou výstavou. Je zde vidět, že umění může přispět i k vypořádání se s velice obtížnými životními situacemi. Může ukázat širší souvislosti fatálních selhání. Umění může působit jako procházka na ostrém vzduchu velehor.

CTU pořádá, jak píšete na svých internetových stránkách, „liturgické a umělecké intervence současného umění v sakrálním prostoru.“ Jak taková spolupráce s umělci v kostele konkrétně vypadá a co je jejím hlavním cílem?

Úvahy o současném umění a náboženství musí být zakořeněny ve znalosti současného evropského diskurzu a široké mezioborové teorii. Stejně tak se právě v případě umění neobejdete bez konkrétních příkladů a „experimentů“. Celá naše aktivita u Nejsv. Salvátora je zasazena do rámce dynamického užívání umění v chrámovém prostoru. Navazujeme zde jak na staleté zvyky, jako bylo zakrývání, či zavírání deskových oltářních obrazů, tak i na současnou praxi dočasných uměleckých intervencí do veřejného prostoru. Je to samozřejmě věc riskantní, která potřebuje hlubokou znalost prostoru, jeho významů a zároveň dostatečný čas na dialog s umělci. Ale myslím, že všechny naše drobné intervence, ke kterým tak velkoryse přistoupili umělci jako Vaclav Cigler, Adriena Šimotová, Jindřich Zeithammil či Stanislav Kolíbal, ukazují, že současné umění může duchovně obohatit kostelní prostor a jeho návštěvníky. A chrámový prostor naopak pomůže v dílech rozeznat dosud méně zjevné roviny. Z posledních projektů bych zmínil hudebně-vizuální projekt s názvem *Tanec světla*, který připravil Petr Nikl, Jiří Stivín a další na Noc kostelů, která se uskutečnila v pátek 27. května.

Zájem CTU se kromě čistě odborných náboženských otázek, jakou jsou reflexe nad závěry II. vatikánského koncilu a stará i nová liturgická hudba, zaměřuje i na architekturu, literaturu a moderní umění vůbec. Může plnohodnotné umění vznikat bez vztahování se k něčemu vyššímu, ať už tomu říkáme Bůh, Nekonečno, Vesmír či jinak?

Myslím, že opravdové umění, pokud nemá být spotřebitelským zbožím okamžiku, nemůže vznikat bez vážných otázek a opravdového hledání a zápasu uvnitř člověka. Již skutečný umělecký proces je možná určitým druhem spirituality, duchovní cestou člověka... Umění je kultura kladení otázek, pochybování, určitě i kultura zdravé provokace, ale i kultura naděje. Na druhou stranu: explicitní náboženská není zárukou kvalitního umění. Staří scholastikové dobře věděli, že krásu nelze redukovat na pravdu a dobro. Umění nelze bez následků redukovat na nauku či morálku. Krása je samostatná transcendentní kategorie, jeden ze základních atributů Božích, který se už nedá převést na nic jiného. Umění má smysl i samo v sobě. Každé opravdové umění je svým způsobem duchovní, má svůj spirituální, chcete-li náboženský rozměr. Možná něco takového jako profánní umění, i kdyby ho dělal třeba přesvědčený marxista, vlastně ani neexistuje. Možná je dělení na sakrální a profánní umění zavádějící... To jsou zajímavé otázky, o kterých nás v CTU baví přemýšlet.

Děkuji za rozhovor.

Ing. arch. Mgr. Norbert Schmidt (*1975) je architekt a redaktor revue *Salve*. V současné době pracuje v AP ateliéru Josefa Pleskota. Mezi lety 2001-2009 spolupracoval především s ateliérem Prof. Ladislava Lábusa, kde se mimo jiné podílel na rekonstrukci funkcionalistické vily Palička na pražské Babě (Stavba 4/2004), na projektu rodinného domu do Řevnice (Architekt 1-2/2007) nebo Hanspaulka Nové vily (Architekt 3/2007, Česká architektura 2008-2009). Realizoval také Dům s pečovatelskou službou v Radomyšli (společně s Petrem Uhlíkem, 2004) a rekonstrukci krypty kostela Nejsvětějšího Salvátora v pražském Klementinu (společně se svou ženou Janou, 2005). V roce 2009 v kostele

Nejsv. Salvátora také na podnět Friedhelma Mennekese upravil presbytář. Zajímá se i o problematiku vztahu teologie, architektury a umění. Na toto téma publikuje v odborných i populárních časopisech jako ERA 21, Reflex, Salve, Stavba, Teologie & Společnost, Zlatý řez. Společně s Alešem Filipem vydal knihu *Dům Boží a brána nebe ve 20. století. Studie o sakrální architektuře*, CDK, Brno 2010. Od roku 2009 působí také jako vedoucí Centra teologie a umění při Katolické teologické fakultě UK v Praze (www.ctu-uk.cz).